energie samen

De volwassenheidstoets

De sleutel tot een toegankelijk en doelmatig stroomnet

Position paper

Juli 2026

1. Probleemstelling

De huidige netcongestie in Nederland is geëscaleerd tot een landelijke systeemcrisis die vitale maatschappelijke functies, de woningbouw en de economische groei gijzelt. Met een wachtrij voor grootverbruikers van inmiddels ruim 16.000 bedrijven en instellingen en bijna 9.000 invoeders, is de toegang tot het stroomnet veranderd in een arena waar financiële slagkracht zwaarder weegt dan de kwaliteit of realisatiekans van een project.

Netbeheerders hanteren al jaren aanbetalingen van 10% tot wel 70% van de aansluitkosten als selectiemechanisme aan de poort om de wachtrij zuiver te houden[1]. Hoewel dit bedoeld is om speculatie tegen te gaan, fungeert het in de praktijk als een drempel die een breed scala aan serieuze partijen benadeelt en de energietransitie vertraagt.

In dit position paper ontleden we dit probleem en stellen we een fundamentele koers-wijziging voor om het op te lossen. Dat doen we in de volgende stappen:

1. We starten met een analyse van het falen van de huidige systematiek.
2. Hierna laten we zien hoe de gefaseerde wachtrij en de volwassenheidstoets hiervoor een oplossing bieden.
3. Daarna belichten we de strategische opbrengsten van de voorgestelde systematiek.
4. Vervolgens tonen we aan hoe deze nieuwe systematiek door middel van automatisering beheersbaar blijft voor netbeheerders.
5. We sluiten af met een oproep aan beleidsmakers en netbeheerders om deze koerswijziging landelijk in gang te zetten.

[1] Inmiddels geven de regionale netbeheerders aan de eerste aanbetaling geharmoniseerd te hebben op 20%. TenneT hanteert 10%.

2. Het falen van de financiële poortwachter

Het huidige systeem van hoge aanbetalingen creëert een ongezonde marktdynamiek die de gehele breedte van de samenleving raakt.

- Energiecoöperaties beschikken vaak over inhoudelijk zeer volwassen plannen met lokaal draagvlak, maar hebben niet de "diepe zakken" om miljoenen euro's aan maatschappelijk kapitaal jarenlang renteloos vast te zetten zonder garantie op een aansluitdatum.
- Gemeenten moeten miljoenen aan publieke middelen aanbetalen voor nieuwe woonwijken. Hoewel dit via balansactivering buiten de directe exploitatiebegroting kan worden gehouden, dwingt het gemeenten om schaars publiek werkkapitaal jarenlang renteloos te parkeren bij netbeheerders, wat de financiële flexibiliteit voor gebiedsontwikkeling onnodig beperkt.
- Commerciële ontwikkelaars en industrie worden door de eis om werkkapitaal 5 tot 10 jaar te parkeren, geschaad in hun liquiditeit en kredietwaardigheid, wat noodzakelijke investeringen in hernieuwbare energie en elektrificatie remt.
- Voor kleinere ondernemers zijn deze bedragen vaak simpelweg onoverkomelijk, waardoor zij effectief worden uitgesloten van toekomstige netcapaciteit.

> ***Kip-ei dilemma***
> *Een energiecoöperatie moet gemiddeld een aanbetaling van 100.000 euro doen voor de aansluiting, om op de wachtrij voor netcapaciteit te komen. Echter, voor de financiering van het project vereist de bank toegekende netcapaciteit. De aanbetaling kan niet vóór financial close betaald worden, maar je hebt toegekende netcapaciteit nodig om financial close te halen. Het lukt de coöperatie dus niet om op de wachtrij te komen.*

Het huidige beleid is beleidsmatig inconsistent en maatschappelijk onwenselijk. Het vasthouden aan zware financiële barrières aan de poort leidt tot een feitelijke uitsluiting, waarbij toegang tot het schaarse net primair afhankelijk wordt van beschikbare liquiditeit in plaats van de inhoudelijke kwaliteit of het publieke belang van een project.

Dit ondergraaft de effectiviteit van het maatschappelijk prioriteringskader: het is immers innerlijk tegenstrijdig om vitale projecten – zoals voor woningbouw, zorg of veiligheid – enerzijds voorrang te geven, om ze vervolgens financieel te blokkeren met een miljoenenborg die voor dergelijke maatschappelijke initiatieven dikwijls onbereikbaar is.

Een systeem waarbij de omvang van de bankrekening zwaarder weegt dan realisatiebereidheid, remt de energietransitie en remt vitale gebiedsontwikkeling. Het is dan ook de vraag of dit beleid in lopende procedures standhoudt, maar onafhankelijk van die juridische uitkomst is de huidige systematiek simpelweg niet langer doelmatig.

Om deze maatschappelijke en juridische impasse te doorbreken is een fundamentele verschuiving in het selectiemechanisme noodzakelijk: we moeten de toegang tot ons stroomnet niet langer laten bepalen door kapitaalkracht, maar door de feitelijke realisatiekracht van een project.

3. De oplossing: gefaseerde wachtrij met volwassenheidstoets

Een superieur alternatief is de gefaseerde wachtrij, waarbij projectgereedheid de leidende voorwaarde wordt voor een plek in de rij. In plaats van een statische drempel aan de poort, werkt dit systeem met een dynamische tijdsas naar internationaal voorbeeld: *first ready, first connected*. De kern van deze systematiek is de volwassenheidstoets: een objectieve, inhoudelijke beoordeling waarbij de positie in de wachtrij afhankelijk wordt gemaakt van de daadwerkelijke voortgang en realisatiebereidheid van een project.

De wachtrij wordt hiertoe opgedeeld in twee fasen.

Fase 1 (voorportaal / indicatieve fase)

Ontwikkelaars stromen laagdrempelig in op basis van premature plannen. De netbeheerder voert geen handmatige controles uit. De aanmelding verloopt geautomatiseerd en vraagt vrijwel geen tijd van de netbeheerder. Aanvragers krijgen een volgordelijke plek in de rij, maar kunnen nog geen aanspraak maken op definitieve capaciteit.

Deze fase biedt de netbeheerder een essentieel overzicht van de projectvoorraad. Projecten worden vroegtijdig zichtbaar, zonder direct beslag te leggen op schaarse capaciteit, wat helpt om de toekomstige vraag naar het net beter te voorspellen voor zowel de overheid als de netbeheerder.

Voor de aanvragers zelf is dit voorportaal onmisbaar: zij kunnen op basis van een indicatief aanbod het gesprek aangaan met financiers en landeigenaren, zonder direct grote sommen geld te hoeven vastleggen voor een netaansluiting die nog onzeker is.

Fase 2 (definitieve wachtrij / realisatiefase)

De overstap naar de definitieve wachtrij vindt plaats op een strategisch ijkpunt – bijvoorbeeld twee tot drie jaar vóór de geplande realisatie van de netverzwaring. Pas op dát moment moet de aanvrager slagen voor de volwassenheidstoets, door harde realisatiecriteria te overleggen, zoals onherroepelijke vergunningen en grondrechten. Zodra een project dit aantoont, krijgt het een officiële positie in de wachtrij en een gegarandeerde datum voor transport. Projecten die falen om de criteria te behalen, vallen terug naar fase 1.

De financiële aanbetaling verschuift naar het moment dat de netbeheerder daadwerkelijk kosten gaat maken voor de fysieke aanleg van de aansluiting, bijvoorbeeld voor de inkoop van transformatoren of kabels.

Dit systeem breekt met het starre *first come, first served*-principe. Slaagt een project-ontwikkelaar op het ijkpunt niet voor de volwassenheidstoets? Dan behoudt deze niet langer passief de capaciteit, maar krijgt een ander project dat wél realisatieklaar is de kans om 'in te halen'. Dit voorkomt dat projecten 10 jaar van tevoren alles rond moeten hebben.

Ook aanvragen voor de uitbreiding van het gecontracteerde transportvermogen (binnen bestaande aansluitingen), moeten aan de volwassenheidstoets voldoen. Dit kan door een feitelijk realisatieplan te overleggen, dat aantoont dat de extra capaciteit binnen een vastgesteld aantal maanden daadwerkelijk in gebruik wordt genomen.

4. Balans tussen rechtvaardigheid en efficiëntie

De systematiek van de gefaseerde wachtrij sluit naadloos aan op het vigerende prioriteringskader van de ACM en heft de huidige innerlijke tegenstrijdigheid ervan op. In deze gecombineerde systematiek fungeert het maatschappelijk prioriteringskader als het primaire rangordecriterium in de indicatieve fase 1. Maatschappelijke functies (zoals woningbouw en zorg) krijgen de hoogste prioriteit toegewezen, zonder dat zij direct geconfronteerd worden met hoge financiële drempels.

De gefaseerde wachtrij biedt veerkracht: indien er door herberekeningen, aangescherpte scenario's of innovatieve nettechnieken extra netcapaciteit vrijkomt, functioneert fase 2 als een efficiënte selectiepoort. De extra netruimte wordt niet langer automatisch gereserveerd voor partijen bovenin de wachtrij die feitelijk nog niet kunnen bouwen. In plaats daarvan start de netbeheerder direct een 'oproepronde' voor de realisatiefase. Volwassen projecten uit de indicatieve fase (fase 1) die hun vergunningen en grondrechten al wél gereed hebben, kunnen zo direct doorstromen naar realisatie. Dit voorkomt dat de vrijgekomen maatschappelijke en economische ruimte onbenut blijft door 'wachtrijvervuiling' en zorgt voor een maximale versnelling van de energietransitie.

De harde volwassenheidstoets in fase 2 (vlak voor realisatie) fungeert vervolgens als een noodzakelijk efficiëntiefilter. Indien een maatschappelijk geprioriteerd project op het kritieke ijkpunt nog niet over de juiste vergunningen of grondrechten beschikt, behoudt het weliswaar zijn principiële prioriteitsstatus, maar mag het tijdelijk worden ingehaald door een project dat wél direct kan starten. Hiermee wordt geborgd dat maatschappelijk belang altijd vooropstaat, zolang het de fysieke uitrol van het net en de energietransitie niet onnodig vertraagt. Dit maximaliseert zowel de maatschappelijke rechtvaardigheid als de doelmatigheid van het netbeheer.

Deze aanpak wordt internationaal breed omarmd; in het Verenigd Koninkrijk (TMO4+) schat men dat hierdoor ongeveer 35% van de aanvragen uit de wachtrij verwijderd kan worden.

Volwassenheidstoets in lijn met Europees beleid
De systematiek van de gefaseerde wachtrij sluit aan bij de internationale best practices voor modern wachtrijbeheer. De Europese koepelorganisatie Eurelectric adviseert in haar blauwdruk 'From Backlog to Breakthrough' expliciet om de traditionele first come, first served-systematiek los te laten. Zij pleit voor de introductie van volwassenheidstoetsen op basis van harde realisatiemijlpalen. Dit advies is inmiddels ook door de Europese Commissie verankerd in het European Grids Package als dé methode om overreservering tegen te gaan en de wachtrijen vlot te trekken.

5. Beheersbare werklast door automatisering

De vrees van netbeheerders dat een volwassenheidstoets leidt tot een onbeheersbare administratieve last is ongegrond, mits het proces slim wordt ingericht. In de gefaseerde wachtrij hoeft de netbeheerder namelijk alleen de projecten die de overstap naar de tweede fase maken handmatig te controleren; speculatieve aanvragen stranden automatisch in het geautomatiseerde voorportaal.

Dat handmatig controleren kost tijd, maar het tijdsbeslag kan wel zoveel mogelijk worden geminimaliseerd, door voor de toegang tot fase 2 te werken met een *verklaring op erewoord*. De aanvrager verklaart digitaal over de juiste papieren te beschikken, onder dreiging van uitsluiting en hoge boetes bij valse verklaringen. Om dit privaatrechtelijk en bestuursrechtelijk houdbaar in te richten, dient de wetgever de netbeheerders te voorzien van een expliciete wettelijke grondslag en handhavingsbevoegdheid voor het opleggen van deze sancties en uitsluitingsgronden bij misbruik.

Hiermee wordt de bewijslast verlegd naar de markt. Gekoppeld aan API-verbindingen met registers zoals het Kadaster en het Omgevingsloket kan de eerste toetsing zelfs binnen enkele seconden via een algoritme worden uitgevoerd.

De netbeheerder transformeert zo van een actieve onderzoeker naar een passieve controleur die slechts steekproeven neemt, wat de operationele druk aanzienlijk verlaagt ten opzichte van de huidige handmatige processen.

6. Oproep aan beleidsmakers en netbeheerders

Wij roepen de ACM, het ministerie van EZK/KGG en de netbeheerders op om:

1. de financiële poortwachter te vervangen door een kwalitatieve poortwachter (de volwassenheidstoets) om discriminatie op basis van kapitaal te beëindigen
2. de gefaseerde wachtrij-systematiek landelijk in te voeren
3. te voorzien in een wettelijke grondslag en handhavingsbevoegdheid om misbruik van een verklaring op erewoord te voorkomen
4. in te zetten op volledige digitale automatisering van de toetsing via API-koppelingen met overheidsregisters.

De gefaseerde wachtrij met volwassenheidstoets is de enige weg om de energietransitie en de woningbouw weer vlot te trekken zonder partijen financieel te gijzelen. Laten we realisatiekracht belonen boven kapitaalkracht, zodat we ruim baan geven aan de meest kansrijke projecten die vandaag al klaarstaan om te bouwen aan de duurzame toekomst van Nederland.